

**BOLALARDA O'TKIR RESPIRATOR VIRUSLI INFEKSIYALAR (ORVI):
ETIOLOGIYASI, KLINIK KECHISHI, DIAGNOSTIKASI VA ZAMONAVIY
PROFILAKTIKA YONDASHUVLARI.****Toshboriyev G'ayrat Shuxratovich**

RIO va RIATM SURXONDARYO FILIALI UTT SHIFOKORI

Annotatsiya : O'tkir respirator virusli infeksiyalar (ORVI) bolalar orasida eng keng tarqalgan yuqumli kasalliklar guruhiga kirib, nafas yo'llarining yuqori va ayrim hollarda past qismlarini zararlashi bilan tavsiflanadi. Ushbu maqolada bolalarda ORVIning etiologik omillari, patogenez mexanizmlari, klinik belgilari hamda zamonaviy diagnostik va davolash yondashuvlari tahlil qilingan. Kasallikning asosiy qo'zg'atuvchilari sifatida gripp viruslari, paragripp, adenovirus, rinovirus va respirator-sinsitial viruslar (RSV) ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari ORVI ko'pincha mavsumiy xususiyatga ega ekanligini, ayniqsa kuz va qish oylarida kasallanish ko'rsatkichlari sezilarli oshishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Bolalar, ORVI, o'tkir respirator infeksiya, viruslar, gripp, adenovirus, rinovirus, RSV, nafas yo'llari, etiologiya.

Kirish

O'tkir respirator virusli infeksiyalar (ORVI) bolalar orasida eng keng tarqalgan yuqumli kasalliklar guruhiga kiradi va pediatriya amaliyotida muhim tibbiy hamda ijtimoiy ahamiyatga ega muammo hisoblanadi. ORVI nafas yo'llarining yuqori va ayrim hollarda past qismlarini zararlovchi, turli viruslar tomonidan chaqiriladigan kasalliklar majmuasini o'z ichiga oladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, bolalarda uchraydigan yuqumli kasalliklarning katta qismi aynan respirator virusli infeksiyalar hissasiga to'g'ri keladi. Bolalarda ORVIning keng tarqalishiga ularning immun tizimi yetarlicha shakllanmaganligi, nafas yo'llarining anatomik-fiziologik xususiyatlari hamda ijtimoiy omillar sabab bo'ladi. Xususan, bolalar bog'chalari va maktablarda yaqin kontakt, gigiyena qoidalariga yetarli rioya qilinmasligi hamda mavsumiy o'zgarishlar kasallikning tez tarqalishiga sharoit yaratadi. Kasallik ko'pincha gripp viruslari, paragripp viruslari, adenoviruslar, rinoviruslar va respirator-sinsitial viruslar (RSV) tomonidan chaqiriladi.

So'nggi yillarda ORVI bilan kasallanish darajasi mavsumiy ravishda kuz va qish oylarida keskin ortishi kuzatilmoqda. Bu davrda havo haroratining pasayishi, yopiq

binolarda uzoq vaqt qolish va shamollatishning yetarli emasligi viruslarning tez tarqalishiga olib keladi. Natijada bolalarda kasallik tez yuqishi va guruhli kasallanish holatlari ko'payishi qayd etiladi. ORVI klinik jihatdan turli darajada namoyon bo'lib, yengil shamollashdan tortib og'ir respirator yetishmovchilikka qadar kechishi mumkin. Kasallikning asosiy belgilari sifatida tana haroratining ko'tarilishi, yo'tal, burun bitishi, aksirish, tomoq og'rig'i va umumiy holsizlik kuzatiladi. Ayrim hollarda bronxit, bronxiolit va pnevmoniya kabi asoratlari rivojlanishi mumkin. ORVIning bolalar salomatligiga ta'siri faqat o'tkir davr bilan cheklanib qolmay, balki tez-tez qaytalanuvchi infeksiyalar natijasida immun tizimning susayishiga ham olib kelishi mumkin. Shu sababli ushbu kasallikni erta aniqlash, samarali davolash va profilaktika choralarini takomillashtirish zamonaviy pediatriyaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi bolalarda o'tkir respirator virusli infeksiyalarning etiologiyasi, klinik kechishi, diagnostik xususiyatlari hamda zamonaviy profilaktika va davolash tamoyillarini ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

O'tkir respirator virusli infeksiyalar (ORVI) etiologik jihatdan turli viruslar tomonidan chaqiriladi. Bolalarda eng ko'p uchraydigan qo'zg'atuvchilar qatoriga rinoviruslar, adenoviruslar, respirator-sinsitial virus (RSV), gripp A va B viruslari, paragripp viruslari hamda koronaviruslarning ayrim turlari kiradi. Ushbu viruslar nafas yo'llarining epiteliysiga kirib, uning shikastlanishiga va yallig'lanish jarayonining rivojlanishiga sabab bo'ladi. Kasallik patogenezida viruslarning nafas yo'llari shilliq qavatiga yopishishi, hujayra ichiga kirib ko'payishi va mahalliy immun javobni faollashtirishi asosiy rol o'ynaydi. Natijada yallig'lanish mediatorlari ajralib chiqadi, shilliq qavat shishadi va shilliq sekretsiyasi ortadi. Bu esa burun bitishi, yo'tal va nafas olish qiyinlashuvi kabi klinik belgilarni keltirib chiqaradi. Bolalarda immun tizimining yetilmaganligi sababli kasallik tezroq tarqaladi va ba'zan og'irroq kechadi. ORVIning klinik ko'rinishi etiologik omil va bolaning yoshiga qarab farqlanadi. Ko'p hollarda kasallik o'tkir boshlanib, tana haroratining ko'tarilishi, umumiy holsizlik, ishtahaning pasayishi, bosh og'rig'i va mushaklarda og'riq bilan kechadi. Yuqori nafas yo'llari zararlanganda burun oqishi, aksirish, tomoq og'rig'i va quruq yo'tal kuzatiladi. Past nafas yo'llari zararlanganda esa bronxit yoki bronxiolit belgilari rivojlanishi mumkin. Kasallikning og'ir shakllarida, ayniqsa kichik yoshdagi bolalarda, nafas yetishmovchiligi, sianoz, tez nafas olish va umumiy intoksikatsiya belgilari kuzatilishi mumkin. RSV infeksiyasi ko'pincha bronxiolit va pnevmoniya rivojlanishiga sabab bo'lib, chaqaloqlarda og'ir kechadi.

ORVI diagnostikasi asosan klinik belgilar asosida qo'yiladi. Epidemiologik holat, mavsumiylik va kontakt tarixi muhim ahamiyatga ega. Laborator tekshiruvlar orasida umumiy qon tahlili, virusologik testlar va PCR diagnostika usullari qo'llanilishi mumkin. Differensial tashxis bronxit, bakterial pnevmoniya, allergik rinit va boshqa respirator kasalliklar bilan amalga oshiriladi. Davolash asosan simptomatik va qo'llab-quvvatlovchi terapiyaga asoslanadi. Tana haroratini tushiruvchi preparatlar, burun bitishini kamaytiruvchi vositalar, suyuqlik balansini ta'minlash va dam olish rejimi muhim o'rin tutadi. Og'ir hollarda, ayniqsa bakterial asoratlar qo'shilganda, antibakterial terapiya qo'llanilishi mumkin, biroq u faqat aniq ko'rsatmalar asosida buyuriladi. Profilaktika choralarida sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, qo'l gigiyenasini saqlash, bemor bolalarni sog'lom bolalardan ajratish, xonalarni shamollatish hamda mavsumiy emlash (grippga qarshi vaksina) muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, bolalarda immunitetni mustahkamlash uchun to'g'ri ovqatlanish va sog'lom turmush tarzi tavsiya etiladi. Umuman olganda, ORVI bolalarda keng tarqalgan bo'lishiga qaramay, o'z vaqtida aniqlash va to'g'ri yondashuv orqali kasallikni asoratsiz o'tkazish mumkin.

Xulosa

ORVIning erta aniqlash, klinik belgilarni to'g'ri baholash hamda simptomatik va qo'llab-quvvatlovchi davolash usullarini o'z vaqtida qo'llash kasallik oqibatlarini sezilarli darajada kamaytiradi. Antibiotiklar faqat bakterial asoratlar qo'shilgan hollarda asoslangan tarzda qo'llanilishi lozim. Profilaktika choralarining ahamiyati yuqori bo'lib, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, mavsumiy emlash, to'g'ri ovqatlanish va bolalar immunitetini mustahkamlash ORVI tarqalishini kamaytirishda muhim omillar hisoblanadi. Umuman olganda, ORVI bolalar salomatligiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi kasallik bo'lib, unga qarshi kurash kompleks yondashuvni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. Acute Respiratory Infections in Children. WHO, 2024.
2. UNICEF. Child Health and Respiratory Infection Report. New York, 2023.
3. Nelson Textbook of Pediatrics. 22nd Edition. Elsevier, 2023.
4. Kliegman R.M. Nelson Essentials of Pediatrics. 9th Edition. 2024.